

Індутний Володимир Васильович
доктор геолого-мінералогічних наук,
професор
кафедри товарознавства та експертизи,
Київський національний
торговельно-економічний університет
(Київ, Україна)
indutny@nvw.com.ua

Походяща Олена Борисівна
кандидат історичних наук,
заступник головного зберігача,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
Arxangel7@ukr.net

Volodymyr V. Indutnyi
Doctor of Geological and Mineralogical Sciences,
Professor,
Kyiv National Trade and Economic University
(Kyiv, Ukraine)

Olena B. Pokhodyashcha
Candidate of Historical Sciences (PhD),
deputy custodian,
The National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

ОЦІНКА АНТИКВАРНИХ ВИРОБІВ ІЗ ПОРЦЕЛЯНИ НА ОСНОВІ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПІДХОДУ

ESTIMATION OF ANTIQUE PORCELAIN PRODUCTS ON THE BASIS OF COMPARATIVE APPROACH

Анотація

Автори статті провели порівняльний аналіз низки антикварних виробів із кераміки українських та європейських майстрів XVIII–XX ст. та запропонували порівняльні схеми з метою визначення оцінки цих предметів.

Ключові слова: порцеляна, кераміка, оцінка антикварних виробів, мистецтвознавство, товарознавство, мистецтво.

Summary

The authors of the article conducted a comparative analysis of a number of antique pottery products by Ukrainian and European masters of the 18th–20th centuries and proposed the comparative schemes in order to determine the assessment of the products.

Key words: porcelain, ceramics, estimation of antique products, art studies, commodity studies, art.

Фахова експертиза та проведена оцінка культурних цінностей визначає місце та роль творів мистецтва в культурному надбанні країни та на світовому ринку. Оцінювальна діяльність в Україні існує як технічна дисципліна та складова не лише товарознавства, а і спеціальних історичних дисциплін, мистецтвознавства та музеєзнавства. Оцінювальна діяльність пов'язана з оцінкою майна, позбавленого власника, або такого, що передається у спадок, змінює форму власності, підпадає під страхування, може бути об'єктом застави¹, викрадене або втрачене під час бойових дій та окупації. Значну роль відіграє оцінка культурних цінностей не лише приватних власників, а й державних установ. Оцінювальна діяльність регулюється чинним законодавством України², згідно з вимогами якого оцінювання здійснюється на основі порівняльного підходу³. Водночас Міністерство культури України не дає конкретних рекомендацій для уповноважених експертів щодо процедури проведення експертизи. Зокрема, чітко не окреслені обов'язки музеїв у проведенні оцінки культурних цінностей.

Музеї проводять експертизу культурних цінностей для визначення їхньої оцінювальної та страхової вартості,

1 Крім пам'яток Музейного фонду України державної форми власності.

2 Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" зі змінами і доповненнями від 12 липня 2001 р. № 2 658-III // Відомості Верховної Ради України (далі – ВВР). – 2001. – № 47. – Ст. 251; Закон України "Про музеї та музейну справу" // ВВР. – 1995. – № 25. – Ст. 23.

3 Постанова Кабінету Міністрів України № 1 440 від 10 вересня 2003 р. "Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»" / [Електронний ресурс]: Верхована Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> (дата звернення: 20.03.2019). – Назва з екрана.

необхідної при транспортуванні цих цінностей для експонування на вітчизняних та міжнародних виставках або проведення реставрації. В такому разі визначається не лише оцінювальна вартість експоната, а й страхова, яка зазвичай враховує нюанси, що виникають під час пакування, транспортування, експонування та реставрації музейних предметів. Отже, науковий дискурс у сфері оцінки пам'яток культури є нині актуальним, має практичне значення та передбачає як кінцевий результат розробку й упровадження нових ефективних методик.

Раніше теоретичною основою для прогнозування вартісних показників предмета був товарознавчий принцип: “Чим більше позитивної інформації про об'єкт оцінки, тим вища його якість і, відповідно, вартість”⁴. Отже, результат роботи експерта залежить від повноти визначення (наявності) достовірної атрибутивної інформації, застосування того чи того переліку критеріїв оцінки та здатності експерта виконати необхідні порівняльні операції. Спробуємо послідовно описати цей процес на прикладі оцінювання антикварних інтер'єрних прикрас із порцеляни – взірців декоративно-ужиткового мистецтва.

Вироби з порцеляни є особливим об'єктом вивчення мистецтвознавства та товарознавства (рис. 1). Вони можуть бути авторськими творами (виготовленими в одному примірнику або невеликим накладом), тиражованими декоративно-ужитковими виробами – продукцією виробничих підприємств, а також пересічними ужитковими предметами. Кожен із цих видів порцеляни характеризується власною видовою специфікою та потребує індивідуального протоколу досліджень для обліку товарознавчої інформації. Водночас для вирішення окремих питань може застосовуватися універсальний протокол, придатний для оцінки та класифікації виробів із порцеляни за рівнем соціокультурного значення⁵.

Вироби з порцеляни широко представлені на світовому ринку, а їх експертна оцінка здійснюється на основі обліку властивостей відношення – належності до культурних традицій народів та окремих історичних періодів розвитку національних культур, причетності до видатних людей, історичних подій, відомих мануфактур, стилів мистецтва, відомих майстрів, популярних легенд, казок, відомих зібрань тощо. Зазначимо також, що уявлення про собівартість виготовлення цих предметів не використовується в завданнях прогнозування вартості.

Отже, вирішальну роль у продукуванні висновку щодо якості та, відповідно, прогнозованої вартості відіграє комплекс емоцій і вражень експерта, власника, продавця та покупця, а також результати порівняння об'єкта дослідження зі спорідненими предметами – предмет вивчається як елемент у відповідній групі споріднених предметів.

Властивості відношення відіграють роль інструмента для опредметнення продукованого підсвідомістю комплексу почуттів у символах, доступних для мовного вираження. Вони допомагають здійснити перехід від почуттів до думок та процесу мислення. Цей комплекс властивостей є цілісним віддзеркаленням суб'єктивних почуттів і предметом опрацювання емоційного інтелекту⁶. Отже, учасники антикварного ринку оцінюють об'єкти, покладаючись на індивідуальний цілісний емоційний комплекс вражень, який утворюється перманентно та завдяки спостереженню за великою кількістю споріднених за призначенням та способом реалізації предметів. Велике значення мають також фактори зовнішнього впливу – соціально-культурні традиції народів та громад, місце оцінки, мета проведення дискурсу та контингент його учасників. На експертизу творів із порцеляни, як і інших творів мистецтва, впливають фактори та показники, що визначають рівень значення (світовий, національний, місцевий) культурної цінності творів. Наприклад, серед продукції вітчизняних підприємств особливий попит мають вироби Києво-Межигірської фабрики.

Перші взірці порцеляни, що не поступалися китайським, з'явилися в Європі завдяки експериментам у Дрездені Й. Ф. Бетгера (1708–1709). З 1710 р. в Мейсені почала діяти перша в Європі порцелянова мануфактура. Пізніше виникли Віденське (1719), Севрське (1738), Петербурзьке (1744), Берлінське (1751), Данське (1775), Ходовське (1811 р., Чехія) порцелянові підприємства. До створення дрібної порцелянової пластики залучалися кращі скульптори: Е. М. Фальконе (Франція), Й. Й. Кендлер та Й. Г. Кірхнер (Мейсен). Світове визнання отримала англійська порцеляна. На відміну від континентальних фабрик, що перебували під фінансовим патронажем королівських родин чи вельможних осіб, англійські підприємства діяли на комерційній основі. На поч. XIX ст. на фабриці у Стоук-он-Трент винайшли кісткову порцеляну. В Англії порцеляну виготовляли на заводах Бау, Челсі, Вустера, Дербі тощо.

До всесвітньо відомих належали вироби мануфактури Royal Copenhagen, заснованої Ф. Г. Мюллером у 1775 р. після виявлення в Данії каоліну. Серед знаних зразків дрібної пластики мануфактури – скульптура “Принцеса на горошині”, технологія виготовлення якої настільки складна, що ціна виробу дорівнює вартості престижного авто. Другим відомим виробом мануфактури Royal Copenhagen став сервіз “Флора Даніка” (Flora Danica), виготовлений на замовлення короля Данії як дипломатичний подарунок для російської імператриці Катерини II. Обмеженим накладом сервіз “Флора Даніка” виробляється і нині. На всесвітній виставці у Парижі (1889) порцеляна Данії отримала гран-прі. У XX ст. виробництво скоротилося і данська порцеляна почала втрачати позиції на західноєвропейському ринку.

Атрибуція виробів із порцеляни є комплексним та багатовекторним питанням⁷. Вербально виражені характеристики якості порцелянових предметів учасники ринку використовують лише як засіб передачі емоційних вражень. Головна роль у факторі утворення позитивних емоцій належить властивостям відношення, які мають найсильніший позитивний емоційний вплив. Наприклад, наголошується на тому, що це – виріб відомої мануфактури, де працювали видатні майстри

4 *Индутний В. В.* Оцінка культурних цінностей: підручник. – Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. – 880 с.

5 Там само.

6 *Гоулман Д.* Емоційний інтелект. – Київ: Vivat, 2018. – 512 с.; *Koffka K.* Principles of Gestalt psychology. – London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1950. – 720 с.

7 *Коваленко О.* Поняття атрибуції глиняного виробу // Жовківські читання. – 2013. – С. 124–126; Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті. – Київ: Мистецтво, 2009. – С. 104–110.

та застосовувалися унікальні технології. Якщо атрибуція вдається, виникає погоджена та придатна для поширення мистецтвознавча думка.

Крім мистецької та культурної, керамічні вироби можуть мати й історичну вартість, за умови, що твори містять зображення певних історичних діячів або ж походять із колекцій видатних осіб. Прикладом є придбаний на одному з аукціонів теракотовий скульптурний портрет графині Северної (великої російської княгині Марії Федорівни, 1759–1828) – погрудне зображення молодої жінки в декольтованій сукні, із зіркою ордена Св. Великомучениці Катерини (Великий хрест) на грудях. Дослідження такого зображення містить просопографічні, іконографічні та мистецтвознавчі аспекти. Наявність нагород допомогло автору атрибуції⁸ встановити, що зображення належить до останньої чверті XVIII ст. За композиційними та технологічними особливостями було визначено, що зображення виконано на Севрській королівській мануфактурі у Франції майстром С. -Л. Буазо (1743–1809), який із 1773 р. очолював це підприємство. Також під час атрибуції твору було встановлено, що його замовником був французький король Людовик XVI, при дворі якого спадкоємець російського престолу, майбутній імператор Павло I разом із дружиною (під псевдонімами князя і княгині Северних) перебували в 1781–1782 рр. Отже, портрет графині Северної має як мистецьку, так і історичну та меморіальну цінність.

Севрський фарфор є окрасою будь-якого музею та приватної колекції. Вже у XVIII ст. на ринку були відомі фальсифікації виробів (“a la Sevres”) севрської мануфактури. Діяли навіть цілі фабрики з підробки севрської кераміки – Мінтон, Беттігні, Самсон. У 1820-х рр. фальшивий фарфор виробляли у Франції та Англії. Завідувач Севрською мануфактурою А. д’Альбі так висловлювався про стан ринку: “В наші дні на сто предметів з маркою Севра припадає дев’яносто, які є підробками або викликають сумнів”⁹. Культурна цінність таких виробів набагато нижча за цінність оригіналів. Під час проведення експертизи слід звертати увагу на розпис, маркування, знаки, нанесені на поверхню творів. Наприклад, маркування у XVIII ст. ніколи не було підгладурним і ставилося завжди на звороті. Також для оригінальних речей не характерне змішання стилів¹⁰.

Наявність нагород, вензелів, торгових марок, родинних гербів значно підвищує культурну цінність творів та допомагає їх атрибуції. В колекції Національного музею історії України зберігається сервізний набір, виконаний на замовлення родини Безбородьків на порцеляновому заводі Ф. Гарднера¹¹, який має, крім мистецької та культурної, ще й меморіальну цінність.

Меморіальної цінності антикварні речі набувають у разі їх походження із зібрання видатного історичного діяча. Завдяки цьому твір мистецтва набуває певного значення в науковому світі, має повний провенанс¹², що підвищує його історичну та культурну вартість. Таким чином, вироби однієї фабрики, які зберігалися в різних колекціях, можуть оцінюватися по-різному. Наприклад, якщо предмет зберігався в палаці Потоцького чи в родині польського короля Я. Собеського¹³, він набуває, крім художнього та культурного значення, меморіальної та історичної цінності, оскільки є свідком епохи, в яку жила видатна людина, та доповненням до її просопографічної характеристики.

В Україні випуск порцеляни було налагоджено в кін. XVIII ст. Розвитку фаянсового й порцелянового виробництва сприяло виявлення покладів каоліну на Волині та Чернігівщині, де будували заводи. Вироби цих підприємств відрізняються самобутністю та часто набувають національного та світового значення. Керамічна продукція Києво-Межигірської фабрики та Волокитинського заводу А. Миклашевського характеризується витонченістю та високою майстерністю, а за художніми та технологічними характеристиками не поступається європейському фарфору¹⁴.

Отже, на оцінку порцелянових виробів впливає широке коло факторів. Так, тиражована річ Баранівського заводу, яка має культурну цінність національного значення та перебувала в колекції видатного діяча культури, набуває меморіальної цінності. Також необхідно враховувати значення цього предмета для країни. Наприклад, для України виріб межигірського фаянсу має зазвичай високу культурну цінність. Оцінка твору також залежить від наявності відомостей про авторство, місце виготовлення, тиражованість або унікальність (авторське виконання), оригінальність та автентичність твору.

Індивідуальний комплекс емоційних вражень людини є містким (навіть, неосяжним), а комплекс мовних інструментів, які використовують для опису якості пам’яток культури, – обмеженим. Отже, обмежена множина якісних ознак, яку ми використовуємо для оцінки пам’яток культури, повинна семантично віддзеркалювати універсум індивідуальних емоцій, що загалом неможливо. Як наслідок цього обмеження, маємо розбіжності в оцінках якості предметів, зроблених різними експертами, та розбіжності у прогнозованих ними вартісних показниках. Ці виявлені розбіжності жодним чином не стосуються традиційного змісту поняття “точність оцінки” або “точність прогнозування вартості”. Вони лише вказують на “рівень аргументованості” або “рівень інформаційної забезпеченості” відповідних висновків, побудованих на неосяжному соціально й культурно вмотивованому комплексі емоційних вражень. Таким чином, будь-який результат оцінки якості або прогнозування вартості є прийнятним, якщо він заснований на достеменних фактах та не має внутрішніх алогізмів при побудові висновку. Справедливим є твердження: якщо при побудові висновків не допущено внутрішніх суперечностей, а вихідна інформація є достеменною, прогностичний висновок буде також достеменним.

Дослідивши стан сучасного ринку виробів із порцеляни, ми раніше запропонували використовувати екстраполяційний

8 *Яхонт О.* О неизвестном портрете графини Северной // Проблемы консервации, реставрации и атрибуции произведений искусства: Избранные статьи / Науч. ред. Г. И. Вздорнов. – М.: СканРус, 2010. – С. 436–443.

9 *Виленский Я.* Фарфор Севрской мануфактуры XVIII – начала XIX вв. Копии. Фальсификации. Проблемы атрибуции. На примере собрания Государственного Эрмитажа // Экспертиза и атрибуция произведений изобразительного искусства: материалы XV и XVI научных конференций / Государственная Третьяковская галерея; ред. Л. И. Иовлева [и др.]. – Москва: Магnum Артс, 2014. – С. 160–163.

10 Там само.

11 Національний музей історії України: фотоальбом. – Київ: Емма, 2001. – С. 145.

12 Провенанс (фр. provenance – походження, джерело) – історія володіння антикварним предметом, його походження, що підтверджує оригінальність предмета.

13 *Wilanow Collection / Editor Jadwiga Mielezsko.* – Warszawa, 2005. – 404 с.

14 Національний музей історії України: фотоальбом – С. 120.

метод оцінки їх якості та прогнозування вартості. В цій роботі ми також побудуємо прогностичні висновки, але на основі попарного порівняльного аналізу з використанням невеликої групи критеріїв, які семантично охоплюють широкий спектр властивостей відношення та традиційно використовуються учасниками ринку антикваріату для визначення якості. Перелік критеріїв для порівняння таких:

1. За рівнем художньої цінності предмета, який визначається за наявністю якості реалізації художнього сюжету, точністю та однозначністю сприйняття художньої думки автора, яскравістю його відображення в образах та деталях.
2. За рівнем технічної досконалості виготовлення, яка полягає у складності виготовлення окремих деталей та предмета загалом, реалізації складних технологій декорування, які дозволяють вкривати предмет тонким шаром фарб, передбачаючи використання широкої колористичної палітри, що водночас не погіршує рівень морфологічної деталізації порцелянової основи.
3. За причетністю порцелянової пам'ятки до відомих мануфактур та шкіл, яка визначається наявністю автентичного клейма та широтою популяризації інформації про мануфактуру-виробника.
4. За причетністю до мистецьких традицій минулого, про що свідчать результати наукової атрибуції та посилання на літературні джерела.
5. За рівнем популярності стилю, в якому реалізовано творчу ідею, тобто на основі врахування свідчень про поширення відповідної інформації в засобах інформації.
6. За тиражованістю виробу.
7. За причетністю до спадку відомих художників, яка визначається за наявністю іменного підпису та провенансу.
8. За рівнем меморіальної цінності пам'ятки, пов'язаної з життям та діяльністю визначної історичної особи.

Перелік критеріїв оцінки можна скоротити, взявши до уваги те, що порівнювати ми будемо неавторські й широко тиражовані твори. Тобто останні три критерії далі не будемо використовувати.

Недоліком побудування прогностичних тверджень на основі порівняльного підходу є невелика кількість об'єктів, які можна використати як еталони, та велика кількість операцій порівняння.

Для того, щоб частково виправдати наявність цих недоліків, які, безумовно, впливають на достеменність результатів, ми використаємо таке теоретичне припущення: "Закономірності та співвідношення в якісних характеристиках, спостережені на обмеженій множині споріднених об'єктів дослідження, притаманні всьому універсуму споріднених об'єктів дослідження"¹⁵. Таким чином зауважимо, що отримані висновки набувають істинності в межах вибраного набору еталонів, а їхня якість визначається тим, наскільки теоретично обґрунтованою є вибрана колекція еталонів.

Сформульований принцип дозволяє продовжити роботу та здійснити попарний порівняльний аналіз невеликої кількості виробів із порцеляни, які є контрастними за притаманними їм споживчими властивостями¹⁶.

Для порівнянь були вибрані шість взірців інтер'єрних виробів із порцеляни (табл. 1), контрастні за споживчими якостями. Вони виготовлені в різний час, відрізняються за рівнем художньої та технічної досконалості, належать виробникам, які здобули різний рівень популярності, віддзеркалюють різні стилі виконання, а також мають різну цінність для колекціонерів. Зазначимо також, що показники вартості (наведені в табл. 1) не слід розглядати як остаточні, оскільки вони лише задекларовані продавцем, є пропозицією і на час проведення наших досліджень не підтверджені фактами продажу. Це важливо, адже всі предмети оцінені на основі комплексу емоційних вражень продавців, які мають значний досвід відповідного прогнозування.

Попарні порівняльні процедури будемо здійснювати за допомогою описаного раніше модифікованого показника спорідненості Рао-Рассела¹⁷. Нагадаємо, що процедура порівняння має вигляд ствердного або заперечного висловлювання, наприклад:

"Об'єкт А характеризується вищою оцінкою за рівнем художньої цінності, ніж об'єкт В".

Якщо таке висловлювання експерт визнає справедливим (істинним), він облікує позитивні якості для цього об'єкта відповідно у вигляді цифри "1" в табл. 2 та адитивно збільшить на одиницю сукупний індекс якості предмета "F⁺": $F_i^+ = F_i^+ + 1$, де i – порядковий номер еталона.

Якщо таке висловлювання експерт визнає хибним (фальшивим), він також облікує негативну відповідь у табл. 2 за допомогою позначки "-1" та адитивно збільшить на одиницю сукупний індекс якості предмета "F⁻":

$F_i^- = F_i^- + 1$, де i – порядковий номер еталону.

Якщо експерт не може дійти жодного висновку щодо відповіді на критеріальне запитання, він застосовує цифру "0".

Таким чином, після завершення операцій порівняння кожен із предметів буде описано на основі обліку його якісних параметрів у параметричному просторі інтегрованих позитивних та негативних характеристик цього предмета $\{F_i^+; F_i^-\}$ (рис. 3, табл. 3).

Візуалізація процедур, необхідних для проведення порівняльного аналізу згаданих виробів із порцеляни на основі

15 Більше про принцип спорідненості за теорією Барбари Лісков див. *Liskov B. Keynote address - data abstraction and hierarchy // OOPSLA'87: Addendum to the proceedings on Object-oriented programming systems, languages and applications (Addendum). – New York: ACM, 1987. – P. 17–34 / [Electronic resource]: ACM Digital Library. – Access mode: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=62141> (last access: 31.12.2018). – Title from the screen.*

16 *Мазаракі А., Прутьльська Н., Осика В., Самойленко А., Мережко Н.* та ін. Товарознавство й торговельне підприємництво: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2014. – 65 с.

17 *Індутний В., Походяща О., Мережко Н.* Індекс спорідненості Рассела-Рао в стилістичній експертизі пам'яток культури: навчальний посібник для студентів. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 268 с.; *Елисеєва І., Рукавишников В.* Группировка, корреляция, распознавание образов (статистические методы классификации и измерения связей). – Москва: Статистика, 1977. – 144 с.

властивостей відношення, описаних вище, показана в табл. 2, де можна бачити й при нагоді перевірити всі результати парних порівнянь, адже відповідні результати записані за допомогою цифр у порядку, визначеному раніше поданим переліком критеріїв. Тобто перша цифра в кожній комірці табл. 2 – це відповідь на перший критерій; друга – на другий і т. д. Звернемо увагу також на наявність нулів у табл. 2, які свідчать про неможливість однозначно відповісти на критеріальне запитання і таким чином дозволяють оцінити рівень невизначеності всього комплексу характеристик якості.

Вивчаючи табл. 2, легко помітити, що вона має діагонально симетричну структуру, тому значення відповідних індексів у її верхній частині є тими самими, що й у нижній, і відрізняються вони лише знаком. Отже, кількість операцій порівняння можна скоротити удвічі, якщо автоматизувати цей процес за допомогою програмного забезпечення комп'ютера.

Кінцеві результати обліку зручно вивчати на графіку в координатах $\{F_i^+ / F_i^-\}$ (рис. 3). Тут бачимо, що усі взірці виробів із порцеляни утворюють чітку послідовність від найцінніших до найменш цінних за показником співвідношення $\{F^+ / F^-\}$.

Послідовність описується лінійним рівнянням, а отже, є можливість прогнозувати вартість "С" порцелянових виробів на основі такого виразу:

$$C = a \times F_i^+ / F_i^- + b, \text{ де } a - \text{ база оцінки.}$$

Застосувавши регресійний аналіз¹⁸, здобудемо значення параметрів лінійного рівняння, описаного вище:

$$C = -1\,139,5 \times F_i^+ / F_i^- + 4\,706,6$$

Регресійне рівняння дозволяє обчислити найоптимальніші щодо кількості позитивної інформації показники вартості представлених у дослідженні виробів та порівняти їх із тими, які подані на відповідних сайтах (табл. 3). Якість апроксимації, встановлена за допомогою критерію К. Пірсона, становить 0,97, що підтверджує можливість здійснення операцій прогнозування на основі регресійного рівняння. Є сенс розглянути також співвідношення між прогнозованими на основі регресійного рівняння вартісними показниками та величиною $\{F^+ / F^-\}$ (рис. 3 та табл. 3).

Враховуючи отримані результати проведення порівняльного аналізу невеликої кількості еталонів порцелянових виробів різної цінності, ми отримуємо можливість здійснити прогнозування вартості нового, довільно вибраного взірця на основі порівняльного підходу. Для цього обрані взірці додають у табл. 2 та проводять усі передбачені таблицею та переліком критеріїв операції попарного порівняння. Далі обчислюють співвідношення $\{F^+ / F^-\}$ та використовують його в регресійному рівнянні.

Наприклад, спробуємо прогнозувати вартість порцелянної фігурки "Гармоніст" (розміри: 22×13 см), виставленої на продаж на аукціоні "Violity"¹⁹ (рис. 4.). Продавець декларує інформацію про те, що цей предмет є рідкісним, виготовленим у 1930-х рр. в Німеччині мануфактурою "Роял Дукс". Стартову вартість власник визначив як 2 100 грн. Охочих придбати виріб на час проведення нашого дослідження не виявлено.

За допомогою табл. 2 порівнюємо цей предмет із рештою описаних нами предметів, застосовуючи той самий набір критеріїв. Зрештою з'ясуємо, що показник співвідношення для цього предмета становить: $F^+ / F^- = 22 / 8 = 2,75$. Відповідно до описаного вище регресійного рівняння обчислимо показник прогнозованої вартості:

$$C = -1\,139,5 \times 2,75 + 4\,706,6 = 1\,572,9 \text{ грн}$$

Результат показує, що рівень прогнозованої вартості значно нижчий, ніж декларує продавець. Водночас це не означає, що предмет не може бути придбаний за ціною, значно вищою від прогнозованої. Це означає лише те, що вища вартість не може бути несуперечливо обґрунтованою на основі описаного вище комплексу критеріїв або вказує на брак задекларованої продавцем атрибутивної інформації про предмет оцінки. Прогнозована вартість не враховує комплекс емоційних вражень потенційного покупця, що є темою для подальших досліджень (табл. 3).

В результаті проведених досліджень ми прийшли до таких висновків:

1. Виконання встановленої законом вимоги щодо проведення порівняльного аналізу при здійсненні оцінювальної діяльності вимагає створення колекції еталонів споріднених за способом споживання предметів і обґрунтування її повноти та придатності для вирішення поставленої мети, а також чіткого формулювання критеріїв для якісної оцінки й теоретичного обґрунтування їх достатності для загально зрозумілого вираження відповідного комплексу емоційних вражень.

2. Проведення попарного порівняльного аналізу та обчислення показників спорідненості еталонних взірців дозволяє оцінити якість вибраного набору критеріїв для віддзеркалення співвідношень якості й вартості, а також оцінок якості й вартості, зроблених на основі комплексу емоційних вражень.

3. Алгоритм попарного порівняльного аналізу є доступним для автоверифікації та аудиту сторонніми експертами.

4. Результати попарного порівняння дозволяють побудувати регресійну модель для здійснення операцій прогнозування якості й вартості інших споріднених за способом споживання предметів.

5. Недоліком описаного способу прогнозування є рутинність операцій порівняння, яка суттєво обмежує можливості використання великих тематичних колекцій у прогностичних цілях.

Підсумовуючи викладене, слід звернути увагу на те, що визначення оцінки буде залежати від вдало проведеної експертизи із визначенням усіх критеріїв мистецтвознавчого та техніко-технологічного змісту, встановлення оригінальності або копійності твору. Варто враховувати, що на антикварному ринку нині існують фальсифікації від відомих мануфактур. Для визначення оригінальності творів необхідно провести порівняльний аналіз з атрибутованими оригінальними творами, визначити характеристики належності до мануфактури або фабрики. Тільки комплексне дослідження із використанням різнобічних методів (мистецтвознавчого, історичного, теоретичного, технологічного) та інших узагальнень є запорукою

18 Кассандров О., Лебедев В. Обработка результатов наблюдений. – Москва: Наука, 1970. – 200 с.

19 Фарфор Гармонист, раз. 22×13 см. Германия, 1930 гт., Роял Дукс / [Електронний ресурс]: Violity. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <https://auction.violity.com/95201878-farfor-garmonist-raz-22h13-sm-germaniya-1930-gg-royal-duks> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.

правильно проведенної оцінки мистецького твору. Для позитивного результату варто розробити базу аналогів фаянсових виробів із метою застосування їх у порівняльному аналізі. Такі розробки очікують на музейні предмети та речі із приватних колекцій. Встановлення автентичності (або неавтентичності) твору, його історичного та мистецького значення є запорукою вдало проведенної експертизи та оцінки. З'ясування поставлених завдань із застосуванням порівняльного методу допоможе представити твори українських мануфактур на належному рівні, ввести їх до наукового обігу та представити їх у музейних зібраннях України та світової спільноти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бахрушин В. Методи аналізу даних: навчальний посібник для студентів. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 268 с.
2. Виленский Я. Фарфор Севрской мануфактуры XVIII – начала XIX вв. Копии. Фальсификации. Проблемы атрибуции. На примере собрания Государственного Эрмитажа // Экспертиза и атрибуция произведений изобразительного искусства: материалы XV и XVI научных конференций / Государственная Третьяковская галерея; ред. Л. И. Иовлева [и др.]. – Москва: Магnum Артс, 2014. – С. 160–163.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. – Київ: Vivat, 2018. – 512 с.
4. Закон України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” зі змінами і доповненнями від 12 липня 2001 р. № 2 658–III // Відомості Верховної Ради України (далі – ВВР). – 2001. – № 47. – Ст. 251.
5. Закон України “Про музеї та музейну справу” // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 25. – Ст. 191.
6. Елисеєва И., Рукавишников В. Группировка, корреляция, распознавание образов (статистические методы классификации и измерения связей). – Москва: Статистика, 1977. – 144 с.
7. Індутний В. Оцінка культурних цінностей: підручник. – Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. – 880 с.
8. Індутний В., Походзяца О., Мережко Н. Індекс спорідненості Рассела-Рао в стилістичній експертизі пам'яток культури: навчальний посібник для студентів. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 268 с.
9. Кассандров О., Лебедев В. Обработка результатов наблюдений. – Москва: Наука, 1970. – 200 с.
10. Коваленко О. Поняття атрибуції глиняного виробу // Жовківські читання. – 2013. – С. 124–126.
11. Лошадка De Rosa Rinconada / [Електронний ресурс]: Viology. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <https://auction.violity.com/94342363-loshadka-de-rosa-rinconada> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.
12. Мазаракі А., Притульська Н., Осика В., Самойленко А., Мережко Н. та ін. Товарознавство й торговельне підприємництво: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2014. – 652 с.
13. Національний музей історії України: фотоальбом. – Київ: Емма, 2001. – 220 с.
14. Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті. – Київ: Мистецтво, 2009. – 208 с.
15. Постанова Кабінету Міністрів України № 1 440 від 10 вересня 2003 р. “Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»” / [Електронний ресурс]: Верхована Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> (дата звернення: 20.03.2019). – Назва з екрана.
16. Снегурочка. Сумской фарфоровый завод / [Електронний ресурс]: Viology. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <http://arc.violity.com/snegurochka-sumskoj-farforovuj-zavod-28968277> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.
17. Статуэтка Олимпийский мишка. Фарфор. 21 см / [Електронний ресурс]: Viology. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <https://auction.violity.com/94034956-statuetka-olimpijskij-mishka-farfor-21-sm> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.
18. Фарфор Гармонист, раз. 22×13 см. Германия, 1930 г. Роял Дукс / [Електронний ресурс]: Viology. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <https://auction.violity.com/95201878-farfor-garmonist-raz-22h13-sm-germaniya-1930-gg-rooyal-duks> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.
19. Фарфоровая статуэтка Поцелуй / [Електронний ресурс]: Viology. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <https://auction.violity.com/94791683-farforovaya-statuetka-poceluj> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.
20. Цветочные вазы с Тао Бао Jingdezhen керамические / [Електронний ресурс]: Ua.Tao.com. – Режим доступа: <https://ua-tao.com/item/556154614495> (дата обращения: 31.12.2018). – Название с экрана.
21. Яхонт О. О неизвестном портрете графини Северной // Проблемы консервации, реставрации и атрибуции произведений искусства: Избранные статьи / Науч. ред. Г. И. Вздорнов. — Москва.: СканРус, 2010. – С. 436–443.
22. Brauer (Пивовар) 1 шт. Германия, довоенная работа. Высота 16,5 см / [Електронний ресурс]: Viology. Аукціон для колекціонерів. – Режим доступу: <https://auction.violity.com/94027284-brauer-pivovar-1-sht-germaniya-dovoennaya-rabota-sostoyanie-otlichnoe-vysota-16-5-sm> (дата звернення: 31.12.2018). – Назва з екрана.
23. Koffka K. Principles of Gestalt psychology. – London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1950. – 720 pp.
24. Liskov B. Keynote address - data abstraction and hierarchy // OOPSLA '87: Addendum to the proceedings on Object-oriented programming systems, languages and applications (Addendum). – New York: ACM, 1987. – P. 17–34 / [Electronic resource]: ACM Digital Library. – Access mode: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=62141> (last access: 31.12.2018). – Title from the screen.
25. Wilanow Collection / Editor Jadwiga Mielezsko. – Warszawa, 2005. – 404 p.

REFERENCES

1. Bakhrushyn V. Metody analizu danykh. Navchalnyi posibnyk dlya studentiv. – Zaporizhzhya: KPU, 2011. – 268 s.

2. *Vilenskiy Ya.* Farfor Sevskoy manufactory 18 – nachala 19 vv. Kopii. Falsifikatsii. Problemy atributsii. Na primere sobraniya Gosudarstvennogo Ermitazha // Ekspertiza i atributsiya proizvedeniy izobrazitel'nogo iskusstva: materialy 15 i 16 nauchnykh konferentsiy / Gosudarstvennaya Tretyakovskaya galereya; red. L. I. Iovleva [i dr.]. – Moskva: Magnum Ars, 2014. – S. 160–163.
3. *Goulman D.* Emotsiynni intelekt. – Kyiv: Vivat, 2018. – 512 s.
4. Zakon Ukraini “Pro otsinku mayna, maynovykh prav ta profesiynu otsinochnu diyalnist v Ukrainy” iz zminami i dopovnennyami vid 12 lipnya 2001 r. № 2 658–III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 2001. – № 47. – St. 251.
5. Zakon Ukrainy “Pro muzei ta muzeynu spravu” // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). – 1995. – № 25. – St. 191.
6. *Eliseeva I., Rukavishnikov V.* Gruppirovka, korrelyatsiya, raspoznavanie obrazov (statisticheskie metody klassifikatsii i izmereniya svyazey). – Moskva: Statistika, 1977. – 144 s.
7. *Indutnyi V.* Otsinka kulturnykh tsinnostey: pidruchnyk. – Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet, 2016. – 880 s.
8. *Indutnyi V., Pohodyascha O., Merezsko N.* Indeks sporidnenosti Rassela-Rao v stilistichnyi ekspertyzi pamyatok kultury: navchalnyi posibnyk dlya studentiv. – Zaporizhzhya: KPU, 2011. – 268 s.
9. *Kassandrov O., Lebedev V.* Obrabotka rezultatov nablyudeniy. – Moskva: Nauka, 1970. – 200 s.
10. *Kovalenko O.* Ponyattya atrybutsi hlynyanogo vyrobu // Zhovkivski chytannya. – 2013. – S. 124–126.
11. Loshadka “De Rosa Rinconada” / [Elektronnyi resurs]: Violity. Auktsion dlya kollekttsioneriv. – Rezhim dostupu: <https://auction.violity.com/94342363-loshadka-de-rosa-rinconada> (data zvernennya: 31.12.2018). – Nazva z ekrana.
12. *Mazaraki A., Prytulska N., Osyka V., Samoilenko A., Merezsko N.* ta in. Tovaroznavstvo i torhovelne pidpriemnytstvo: navchalnyi posibnyk dlya studentiv vyshchyyh navchalnykh zakladiv. – Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet, 2014. – 652 s.
13. Natsionalnyi muzey istorii Ukrainy: fotoalbum. – Kyiv: Emma, 2001. – 220 s.
14. Natsionalnyi muzey istorii Ukrainy. Skarbnitsya istorichnoi pamyati. – Kyiv: Mystetstvo, 2009. – 208 s.
15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1 440 vid 10 veresnya 2003 r. “Pro zatverdzhennya Natsionalnogo standartu № 1 “Zagalni zasady otsinky mayna i maynovykh prav”” / [Elektronnyi resurs]: Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. – Rezhim dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> (data zvernennya: 20.03.2019). – Nazva z ekrana.
16. Snegurochka. Sumskoj farforovyi zavod / [Elektronnyi resurs]: Violity. Auktsion dlya kollekttsioneriv. – Rezhim dostupu: <http://arc.violity.com/snegurochka-sumskoj-farforovyy-zavod-28968277> (data zvernennya: 31.12.2018). – Nazva z ekrana.
17. Statuetka Olimpiyskiy mishka. Farfor. 21 cm / [Elektronnyi resurs]: Violity. Auktsion dlya kollekttsioneriv. – Rezhim dostupu: <https://auction.violity.com/94034956-statuetka-olimpiyskiy-mishka-farfor-21-sm> (data zvernennya: 31.12.2018). – Nazva z ekrana.
18. Farfor “Garmonist”, raz. 22×13 sm. Germaniya, 1930 gg. Royal Duks / [Elektronnyi resurs]: Violity. Auktsion dlya kollekttsioneriv. – Rezhim dostupu: <https://auction.violity.com/95201878-farfor-garmonist-raz-22h13-sm-germaniya-1930-gg-royal-duks> (data zvernennya: 31.12.2018). – Nazva z ekrana.
19. Farforovaya statuetka Potseluy / [Elektronnyi resurs]: Violity. Auktsion dlya kollekttsioneriv. – Rezhim dostupu: <https://auction.violity.com/94791683-farforovaya-statuetka-poceluj> (data zvernennya: 31.12.2018). – Nazva z ekrana.
20. Tsvetochnye vazy s Tao Bao Jingdezhen keramicheskije / [Elektronnyi resurs]: Ua.Tao.com. – Rezhim dostupa: <https://ua-tao.com/item/556154614495> (data obrascheniya: 31.12.2018). – Nazvanie s ekrana.
21. *Yakhont O.* O neizvestnom potrete grafini Severnoy // Problemy konservatsii i atributsii proizvedeniy iskusstva: Izbrannye statii / Nauch. red. G. I. Vzdornov. – Moskva: SkanRus, 2010. – S. 436–443.
22. Brauer (Pivovar) 1 sht. Germaniya, dovoennaya rabota. Vysota 16,5 sm / [Elektronnyi resurs]: Violity. Auktsion dlya kollekttsioneriv. – Rezhim dostupu: <https://auction.violity.com/94027284-brauer-pivovar-1-sht-germaniya-dovoennaya-rabota-sostoyanie-otlichnoe-vysota-16-5-sm> (data zvernennya: 31.12.2018). – Nazva z ekrana.
23. *Koffka K.* Principles of Gestalt psychology. – London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1950. – 720 pp.
24. *Liskov B.* Keynote address - data abstraction and hierarchy // OOPSLA’87: Addendum to the proceedings on Object-oriented programming systems, languages and applications (Addendum). – New York: ACM, 1987. – P. 17–34 / [Electronic resource]: ACM Digital Library. – Access mode: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=62141> (last access: 31.12.2018). – Title from the screen.
25. Wilanow Collection / Editor Jadwiga Mielezsko. – Warszawa, 2005. – 404 s.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Діаграма Венна, що візуалізує співвідношення між сферами знань, якими опікуються мистецтвознавство та товарознавство, а також описує поле діяльності експерта й оцінника культурних цінностей.

Рис. 2. Співвідношення між кількістю ствердних F^+ та контраверсних F^- відповідей на критеріальні запитання для кожного із проаналізованих взірців порцеляни. Біля кожного взірця подано інформацію про його задекларовану вартість у гривнях, а також про вартість, визначену за допомогою регресійного рівняння.

Рис. 3. Співвідношення між прогнозованими на основі регресійного рівняння вартісними показниками та величиною $\{F^+F^-\}$. Ряд 1 – спостережені на сайтах показники вартості; ряд 2 – прогнозовані вартісні показники, отримані з регресійного рівняння.

Рис. 4. Статуетка порцелянова інтер’єрна “Гармоніст”.

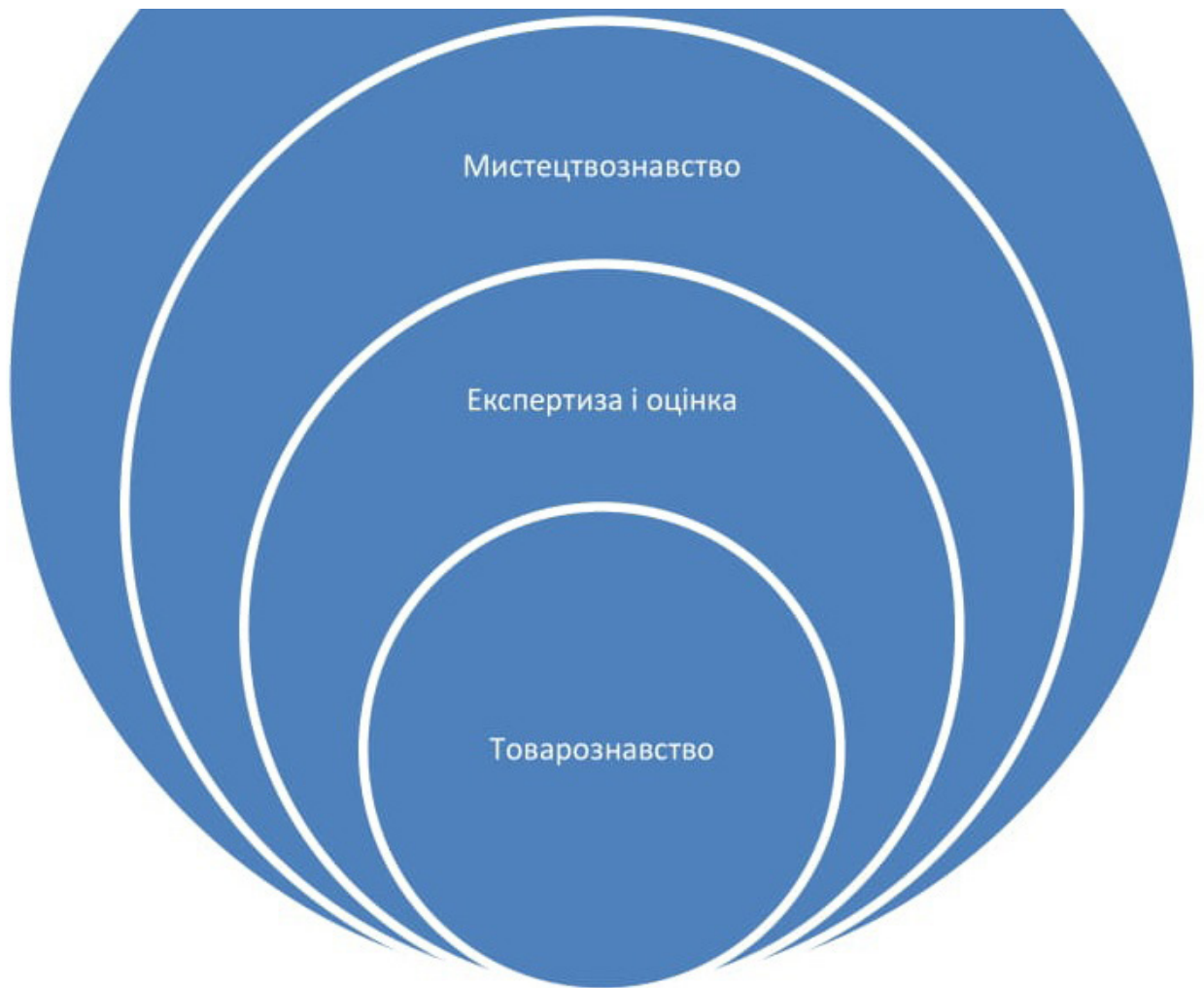

Рис. 1

Рис. 4

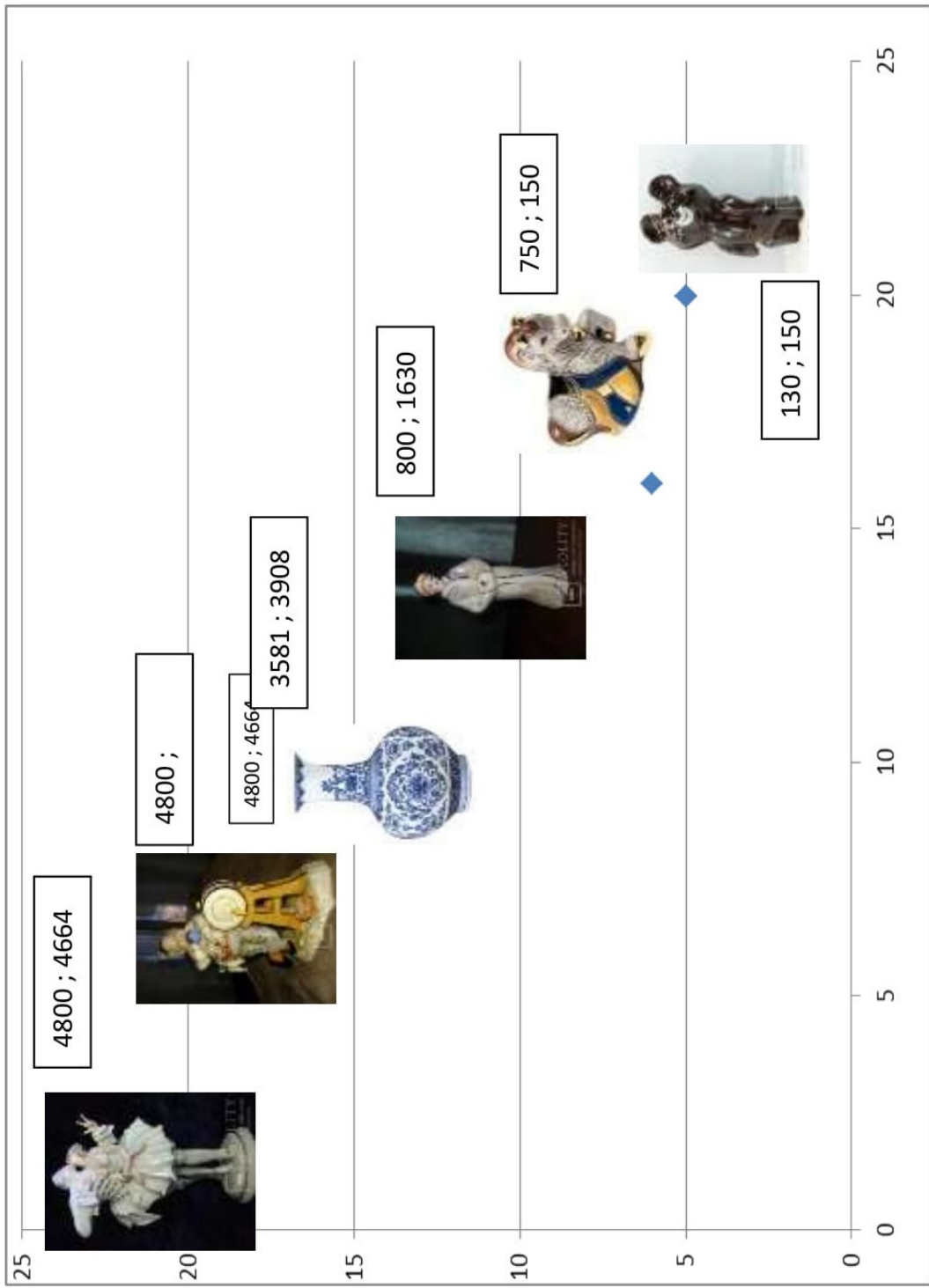

Рис. 2

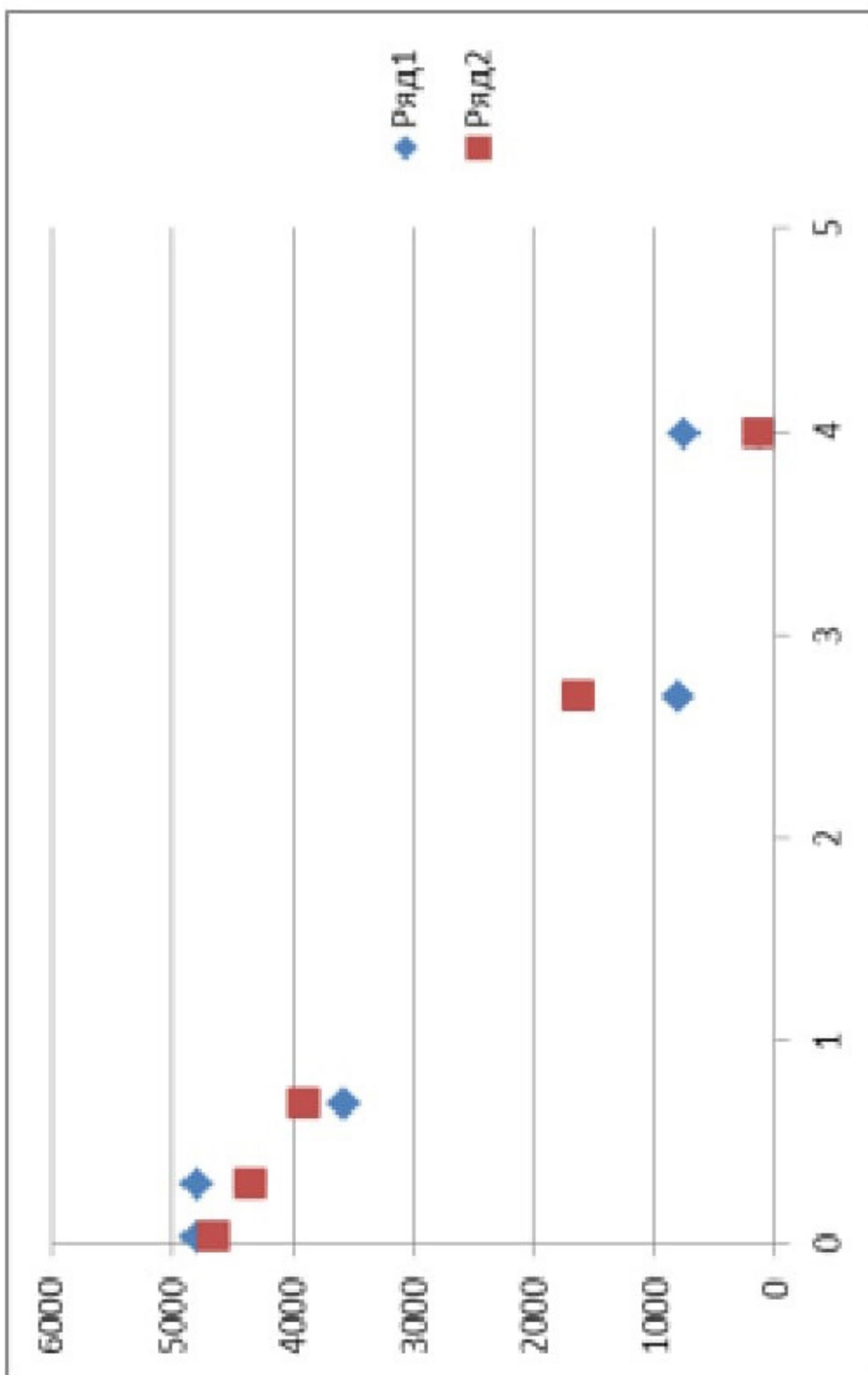

Рис. 3

<p><i>Таблиця 1.</i> <i>Короткий опис предметів з порцеляни мовою оригіналу (з посиланнями на відповідний електронний ресурс) вибраних для проведення порівняльного аналізу</i></p>	
	<p>Статуетка “De Rosa Rinconada”, 750 грн., висота 12 см // Violity. Аукцион колекціонера. – Режим доступу: https://auction.violity.com/86637660-loshadka-de-rosa-rinconada</p>
	<p>Брауер (Пивовар), Німеччина, до 1940-х рр., висота 16,5 см, 4,8 тис. грн // Violity. Аукцион колекціонера. – Режим доступу: https://auction.violity.com/86568700-brauer-pivovar-1-sht-germaniya-dovoennaya-rabota-sostoyanie-otlichnoe-vysota-16-5-sm</p>
	<p>Снігуронька сумського фарфорового заводу висота 24 см, 800 грн. // Violity. Аукцион колекціонера. – Режим доступу: https://auction.violity.com/86464283-snegurochka</p>
	<p>Статуетка “Олімпійський Мишко”, Фарфор, 21 см, 130 грн. // Violity. Аукцион колекціонера. – Режим доступу: https://auction.violity.com/87797390-statuetka-olimpijskij-mishka-farfor-21-sm</p>
	<p>Фарфорова статуетка “Поцілунок”, мануфактура Хюгченройгер, Німеччина, вис. 24 см, 4,8 тис. грн // Violity. Аукцион колекціонера – Режим доступу: https://auction.violity.com/86467974-farforovaya-statuetka-poceluj</p>
	<p>Квіткові вази с ТаоБао Jingdezhen ручний розпис в синій та білій. Ціна 3581,1 – 5754,6 грн, висота 42 см. – Режим доступу: https://ua-tno.com/item/556154614495</p>

Таблиця 2

Результати попарного порівняння виробів з порцеляни, представлених в таблиці 1

						
		-1;-1;-1;-1;-1	-1;-1;1;0;0	-1;-1;-1;-1;-1	1;1;1;-1;1	-1;-1;1;-1;-1
	1;1;1;1;1		1;1;1;0;1	0;-1;-1;-1;-1	1;1;1;1;-1	0;1;-1;-1;1
	1;1;-1;1;1	-1;-1;-1;-1;-1		-1;-1;-1;-1;-1	1;1;1;1;-1	1;1;1;-1;-1
	1;1;1;1;1	1;1;1;1;1	1;1;1;1;1		1;1;1;1;-1	0;1;1;0;1
	-1;-1;-1;1;1	-1;-1;-1;-1;1	-1;-1;-1;1;1	-1;-1;-1;-1;1		-1;-1;-1;-1;1
	1;1;1;-1;1	-1;-1;-1;-1;-1	1;1;-1;1;1	-1;-1;-1;-1;0	1;1;1;1;-1	
Облікована кількість позитивних та негативних відповідей	20+; 5-	6+; 19-	16+; 6-	1+; 22-	20+; 5-	9+; 13-

Таблиця 3.
Результати порівняння предмета оцінки з еталонними зірцями

							1-11-11
	11111	-1-11-11	11111	-1-11-11	11111		

Таблиця 3.
Співвідношення вартісних показників розрахованих за допомогою використання алгоритму лінійної регресії та поданих в періоджурналах

Порядковий номер показаний малюнку 1	Порядковий зріця на	Показник F+/F-	Вартість виробів у гривнях вказана на сайтах	Розрахунковий показник вартості виробів у гривнях
1		0,04	4800	4664
2		0,3	4800	4364
3		0,7	3581	3908
4		2,7	800	1630
5		4	750	150
6		4	130	150

Табл. 3